

Nr 95.

Av herr **De Geer**, angående nya lönebestämmelser för chefsbefattningarna i de affärsdrivande verken, m. m.

Staten bedriver numera en omfattande affärsverksamhet. Dels drives denna i egen regi genom järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, telegrafstyrelsen o. s. v., dels såsom statliga bolag, exempelvis skifferoljebolaget, gengasbolaget, Norrbottens järnverk o. s. v. Det torde icke råda någon tvekan om, att den senare formen är smidigare och erbjuder större förutsättningar till en affärsmässig skötsel av rörelsen än den förra.

Vare sig man är anhängare eller icke till statlig verksamhet på det ekonomiska området, torde det ligga i allas intresse, att densamma bedrivs så effektivt och lönsamt som möjligt. Att den bundenhet och byråkrati, som kännetecknar den direkta statliga driften, är en olägenhet i detta hänseende ligger i öppen dag. Tänk endast på då det gäller att skaffa dugliga chefer för de stora affärsdrivande verken! Härvid är regeringen bunden av snäva gränser i lönehänseende, vilka försvåra konkurrensen med det enskilda näringslivet, när det gäller att förvärva de bästa krafterna. Endast de yppersta ledarkapaciteter, som finnas att uppbringa inom landet, äro goda nog för sådana omfattande företag, som statens järnvägar, vattenfall- eller telegrafverket och domänverket. Att härvid personvalet skall vara beroende av stela lönebestämmelser är orimligt. Vad som sparas med en lägre lön kan vinnas igen tusen- eller hundratusenfaldigt genom att bäste man kan förvärvas vid varje tillfälle. Ingen förnekar den avgörande betydelse, som chefen har för ett företags framgång såväl på det ekonomiska som administrativa området.

I detta fall böra vi hämta lärdom från det gigantiska experiment på statlig affärsverksamhet, som bedrivs inför våra ögon i öster. Då Sovjetunionen för ett kvartssekel sedan socialiserade hela näringslivet i Ryssland, skedde detta under den ljusblå optimismens fana, som är kännetecknande för alla revolutioner i begynnelsestadiet. Man utgick ifrån att människan var annorlunda än hon verkligen var, och att enskilt vinstintresse m. m. voro faktorer, vartill ingen hänsyn behövde tagas. Näringslivet organiserades i jämnstrukenhetens tecken. Alla avlönades tämligen lika, ansvaret var kollektivt och rörelsen belastades med en byråkratisk apparat, vartill någon motsvarighet aldrig tidigare funnits. Men så blev också socialiseringen i sitt första skede ett misslyckande. Efter någon tid började man hissa andra signaler. Lönedifferentiering infördes, och ledningen för de olika företagen fick större såväl frihet som auktoritet. Då varje förändring i sådan riktning medförde ökade framsteg, fortsatte man på samma väg. Faktiskt hade det ryska näringslivet trots socialiseringen under de närmaste åren före kriget slagit in på en väg mot klart borgerliga former. En stark lönedifferentiering var genomförd,

chefernas ställning var frigjord från arbetarråd och kommissarier och deras lönestandard markerat hög. Den förändring, som på senare tid genomförts inom den ryska armén och som medfört de politiska kommissariernas (politrukerna) avskaffande, gradbeteckningarnas och den militära hälsningens återinförande m. m., hade långt tidigare genomförts på näringslivets område. Det amerikanska sändebudet Davies, som haft större möjlighet än kanske någon annan utlänning under senare år att studera det ryska näringslivet, har på ett realistiskt sätt skildrat denna utvecklingstendens i sina nyligen utkomna minnesanteckningar. Hans skildring är värd att studera, såväl av motståndare som anhängare till statlig affärsverksamhet.

En utvidgad statlig verksamhet på näringslivets så att säga normala område är för närvarande knappast aktuell politik i vårt land. Skapandet av skifferoljeverken, Norrbottens järnverk, gengasbolaget m. fl. är en verksamhet, som framtvungits av kriget och avspärrningen. Uppmärksamheten för dagen bör hellre inriktas på att rationalisera den redan befintliga driften än att söka nya områden för densamma. Härvid bör man följa de linjer, som varit vägledande under krigsåren, då den statliga verksamheten givits nya och friare former än den tidigare. Problemet är av sådan omfattning, att det kräver ingående utredning. En första etapp vore att giva regeringen större rörelsefrihet i lönehänseende vid tillsättandet av chefsposter vid de affärsdrivande verken. En andra är att övergå till bolagsform för vissa av dem och då i första hand domänverket, statens järnvägar samt telegraf- och vattenfallsverken. Då den första frågan kan lösas oberoende av den senare och i tid snabbare, bör en utredning omfatta båda problemen för sig.

Med stöd av ovanstående motivering får jag därför föreslå,

att riksdagen måtte ingå med skrivelse till regeringen och begära utredning dels om nya lönebestämmelser för chefsbefattningarna i de affärsdrivande verken,

dels om möjligheterna att överföra vissa av dessa verk till bolagsform.

Stockholm den 22 januari 1943.

Gerard De Geer.
